ТӘНГИД ВӘ БИБЛИОГРАФИЈА

Ҹанлы хатирәләр

«—Горхурам, — деди.

— Нәдән горхурсан?

— Сәни мәс'улијјәтә ҹәлб едәҹәкләриндән.

— Бир аз еһтијатлы јазарыг.

О, гәләми әлиндән стола гојуб деди:

— Мәним башымда нечә фикирләр олдуғуну билсән, бу мәҹмуәнин чыхмасына разы олмазсан.

— Нә фикирләр?

— Бу үсули-идарәјә гаршы гәлбим үсјан илә долудур. Мән гәләмими сахлаја билмәјәҹәјәм. Бу заман ән ағыр зәрбәләр дә мәнә јох, мәним учумдан сәнә дәјәҹәк...»

Һәм ҹошгун ингилаби мүбаризә ешги, һәм дә өз мүбаризә јолдашларына сәмими гајғы һиссләри илә долу олан бу сөһбәт, халгымызын ики бөјүк хадими, ики сәдагәтли оғлу—Нәриман Нәримановла Абдулла Шаиг арасында чар истибдады заманында олмушдур. Бу һәјәҹанлы сөһбәт әдәбијјат вә маарифимизин ән тәвазөкар вә ән мәһсулдар хадимләриндән, көркәмли әдиб вә шаиримиз Абдулла Шаигин «Хатирәләрим»* китабындан көтүрүлмүшдүр.

Хатирәләр жанры әдәбијјатын елә мараглы бир нөвүдүр ки, нә дәрин елми тәдгигләрдә, нә кениш әһатәли романларда, нә тә'сирли лирик ше'рләрдә, нә голганадлы поемаларда ифадә едилә билмәјән дујғулар, дүшүнҹәләр, һәгиги һәјат һадисәләри бурада өз ҹанлы ифадәсини тапыр. Бу жанр һәм тарихи, һәм дә әһатә етдији дөвр вә мүһити, тарихи сималары вә үмумијјәтлә, һәјат сәһнәләрини әкс етдирән бир жанр олмаг е'тибары илә бөјүк мә'на вә әһәмијјәтә маликдир. А. Шаигин «Хатирәләрим» китабы бу әдәби жанрын ән көзәл бир нүмунәси сајыла биләр.

Китабы охудугҹа бир-бириндән ҹанлы, бир-бириндән һәјәҹанлы һадисәләр көз өнүндән кәлиб кечир.

Будур, дәли Күр ҹошуб дашмыш, нәһәнк дашлары, көкүндән гопардығы шах-будаглы ағаҹлары нәрилдәјә-нәрилдәјә сүрүкләјиб апарыр. Дәһшәтли далғалар үзәриндә бир дәјирманчы дахмасы... Ағсаггал бир гоҹа илә гуҹағында көрпәси олан бир гадын аҹы фәрјадларла имдада чағырырлар... Бир ан да кечсә, аҹкөз далғалар онлары удаҹаг... Һамы онларын һалына јаныр, амма һеч кәс көмәјә ҹүр'әт етмир. Бу заман мәрд ана Килас нәнә өз икид оғлу Ризваны онларын көмәјинә көндәрир. Ризван — ган! ган!—дејән далғаларын гојнуна атылыр, сонра...

Сонрасыны бу мараглы китабын «Дашгын» сәрлөвһәли һиссәсиндә охујарсыныз.

Башга бир мәнзәрә:

...1918-ҹи ил вәтәндаш мүһарибәсинин һәјәҹанлы күнләри... Халг азадлыг вә сәадәт уғрунда мүбаризәјә галхмышдыр... Мүртәҹе гүввәләр синфи мүбаризәни милли гырғына чевирмәјә, ингилабы гардаш ганында боғмаға ҹәһд едирләр...

Шаир Һүсејн Ҹавид «бәт-бәнзи ағармыш һалда, јазычы вә мүнәггид Һүсејн Садыг (Сејид Һүсејн—М. Р.) илә бирликдә» А. Шаигин јанындадыр. Ҹавид башына кәлән фәлакәти нағыл едир:

«...Март һадисәсинин икинҹи күнү бир дәстә дашнак әскәри отелин гапысыны гырыб ичәри кирдиләр вә алтмыш нәфәрдән зијада мүсафири әсир алдылар. Мән вәзијјәтин нә јердә олдуғуну һисс едәрәк кетмәк истәмәдим... Лакин һамымызы мәҹбурән чыхарыб апардылар. Јолда һәр тинбашы үзәримизә јајлым атәши ачылдыгҹа, һамымыз горхудан јерә сәрилир, бир-биримизә гысылырдыг. Сонра «галхын!» әмри верилинҹә, јолдашларымыздан бир чохунун гуршунлара фәда олдуғуну көрүрдүк. Хүласә, алтмыш нәфәрдән јалныз ики нәфәр галдыг...»

Китабда мүтләгијјәтин азғын сијасәтини ифша едән белә тә'сирли, һәјәҹанлы, ибрәтли сәһнәләр чохдур. Тәхминән һәшдад иллик бир дөвру, һәм дә чар истибдадынын ганлы иртиҹа илләрини, биринҹи дүнја мүһарибәси, вәтәндаш мүһарибәси, илк Бакы коммунасы, 1920-ҹи илин апрел күнләри, икинҹи дүнја мүһарибәси, гәһрәман совет халгынын шанлы гәләбәси кими бөјүк һадисәләри әһатә едән бу китаб сон дәрәҹә мараглы вә гијмәтлидир.

Китабда бу мисилсиз һадисәләр фонунда А. Шаигин чәтин имтаһан вә сынагларла долу һәјаты әкс олунур. Хүсусилә мүәллифин кечдији јарадыҹылыг јолу вә үмумијјәтлә, әдәбијјатымызын јарадылмасы вә инкишафы илә билаваситә әлагәдар олан «Илк әдәби фәалијјәтим», «Фијузат», «Молла Нәсрәддин», «Ики дост» (Сабир вә Сәһһәт), «Мәһәммәд Һадинин фаҹиәси», «Нәриман Нәриманов», «Ики реалист јазычы» (Сүлејман Сани вә Ә. Һагвердијев), «Бөјүк сәнәткар» (Ҹ. Ҹаббарлы), «Һүсејн Ҹавид» сәрлөвһәли һиссәләр чох мараглыдыр. Бу һиссәләрдә бүтүн бу көркәмли сималар рәсми әдәби-тәнгиди мәгаләләрдән фәргли олараг, өз сөзләри-сөһбәтләри, өз дујғу вә дүшүнҹәләри илә ҹанлы инсанлар кими көзләримизин өнүндән кәлиб кечирләр.

Бүтүн шәрәфли һәјатыны кәнҹ нәслин тәрбијәсинә һәср етмиш Абдулла Шаиг бу сон әсәринә дә белә бир итһаф јазмышдыр:

«КЕЧМИШИН АҒЫР, ИЗТИРАБЛЫ КҮНЛӘРИНИ КӨРМӘЈӘН АЗАД ВӘ ХОШБӘХТ КӘНҸЛИЈИМИЗӘ ИТҺАФ ЕДИРӘМ».

Бу сөзләр китабын мә'на вә маһијјәтинә тамамилә ујғундур. Чүнки уста бир јазычынын кечдији һәјат јолуну, о бөјүк чахнашмалар дөврүнү, көһнә чар истибдады дүнјасынын јыхылыб, онун јериндә јени дүнјанын—социализм вә коммунизм дүнјасынын гурулмасы дөврүнү А. Шаиг кими наҹиб бир инсанын көзләри илә көрмәк, онун һәссас гәлби илә дујмаг хүсусән кәнҹлијимиз үчүн чох бөјүк тәрбијәви әһәмијјәтә маликдир.

Ушагкәнҹнәшр бу китабы нәшр етмәклә, әлбәттә, фајдалы иш көрмүшдүр. Анҹаг нәдәнсә, китаб ихтисарла, һәм дә лазыми изаһат верилмәдән чап едилмишдир. Ахы, китабда узун бир тарихи дөврә аид бир чох мүрәккәб һадисәләр, тарихи адлар, тәшкилат, јер, шәхс вә саир адлары вар ки, бунлара китабын сонунда лазыми гәдәр ајдын изаһат вермәк зәрури иди. Доғрудур, китабын сонунда әдәбијјатшүнас Камран Мәммәдовун «Хатирәләрим һаггында» мәгаләси китабын мә'на вә маһијјәтини көстәрмәк е'тибары илә фајдалыдыр, амма бу, зәрури изаһлары һеч дә әвәз етмир.

А. Шаигин «Хатирәләрим» китабы әдәбијјатымызын хәзинәсинә чох гијмәтли бир јадикардыр.

М. РЗАГУЛУЗАДӘ.

* Абдулла Шаиг, «Хатирәләрим», Азәрбајҹан Ушаг вә Кәнҹләр Әдәбијјаты Нәшријјаты, 1961.

Һәр шејдән

«ТАТРА» МИКРОБУСУ

ЧЕХОСЛОВАКИЈАДАКЫ «Татра» халг мүәссисәсиндә «Татра» адлы јени микробусун орижинал модели һазырланмышдыр. Кичик автобусун јени вариантында «Татра-603» маркалы мәшһур миник автомобили елементләринин 85 фаизиндән дәјишилмәдән истифадә олунмушдур. Микробусларын сынаг үчүн илк нүмунәләри Братиславадакы заводда бурахылаҹагдыр.